

exprimitur. Et contra iste : Quid ergo clamas, « Sana » animam meam, quoniam peccavi tibi? » Quomodo potuit vitare animam tuam quod substantia caret? Nonne ille moerore confectus vulneris sui, ne disputatione ab oratione averteretur, breviter responderet et diceret : Recede a me, obsecro : cum illo potius disputa, si potes, qui dixit : « Non est opus sanis medicus, sed ægrotantibus. Non veni vocare justos, sed peccatores¹ : » ubi justos utique sanos, peccatores autem appellavit ægros.

XXII. Cernitis-ne quo tendat, et quo manus porrigat hæc disputatio? ut omnino frustra dictum putetur, « Vocabis nomen ejus Jesum, ipse enim salvum faciet » populum suum a peccatis eorum². » Quomodo enim salvum faciet, ubi nulla est ægritudo? Peccata quippe, a quibus dicit Evangelium salvum faciendum populum Christi, substantiæ non sunt, et secundum istum vitare non possunt. O frater, bonum est ut memineris te esse Christianum. Credere ista fortasse sufficeret : sed tamen quia disputare vis, nec obest, imo etiam prodest, si firmissima præcedat fides; nec existimemus peccato naturam humanam non posse vitari, sed divinis credentes Scripturis peccato eam esse vitiata, quomodo id fieri potuerit inquiramus. Quoniam peccatum jam didicimus non esse substantiam : nonne attenditur, ut alia omittam, etiam non manducare, non esse substantiam? A substantia quippe receditur; quoniam cibus substantia est. Sed abstinere a cibo non est substantia, et tamen substantia corporis, si omnino abstinetur a cibo, ita languescit, ita valetudinis inæqualitate corrumpitur, ita exhauritur viribus, ita lassitudine debilitatur et frangitur, ut si aliquo modo perduret in vita, vix possit ad eum cibum revocari,

¹ Matth. 13, 12. — ² Id. 1, 22.

unde abstinendo vitiata est. Sic non est substantia peccatum : sed substantia est Deus, summaque substantia, et solus verus rationalis creaturæ cibus; a quo per inobedientiam recedendo, et per infirmitatem non valendo capere quo debuit et gaudere, audis quemadmodum dicat : « Percussum est sicut fœnum, et aruit cor meum, » quoniam oblitus sum manducare panem meum⁴? »

XXIII. Attendite autem quomodo adhuc se urgeat veri similibus rationibus contra Scripturæ sanctæ veritatem. Dominus Jesus dicit, qui propterea Jesus vocatur, quia ipse salvum facit populum suum a peccatis eorum² : dicit ergo Dominus Jesus : « Non est opus sanis medicus, » sed ægrotantibus. Non veni vocare justos, sed peccatores³. » Unde dicit et Apostolus : « Fidelis sermo et » omni acceptione dignus, quia Jesus Christus venit in » hunc mundum peccatores salvos facere⁴. » Et iste contra fidelem sermonem et omni acceptione dignum, dicit, « Non debuisset hanc ægritudinem contrahi peccatis, ne ad hoc esset ista poena peccati, ut committerentur plura peccata. » Quæritur etiam parvulis tantus medicus opitulator : et iste dicit : « Quid quæritis? Sani sunt propter quos medicum quæritis. Nec ipse primus homo ideo morte damnatus est : nam postea non peccavit. » Quasi aliquid postea de perfectione justitiæ ejus audierit, nisi quod commendat Ecclesia et ipsum Domini Christi misericordia liberatum. « Ejus quoque posteros, iste dicit, non solum illo non esse infirmiores, sed etiam plura implevisse præcepta, cum ille unum implere neglexerit : » quos posteros videt ita nasci, quomodo certe ille factus non est, non solum præcepti incapaces, quod omnino non sentiunt, sed vix capaces papillæ cum esuriunt : eos tamen in matris Ecclesiæ gremio cum salvos gratia sua

¹ Psal. 51, 5. — ² Matth. 1, 21. — ³ Id. 13, 12. — ⁴ 1 Tim. 1, 15.

facere velit, qui salvum facit populum suum a peccatis eorum, contradicunt homines, et quasi creaturam, quæ per illum condita est, melius illo inspicere noverint, voce non sana sanos esse pronuntiant.

XXIV. « Materiam peccati dicit esse vindictam, si ad hoc peccator infirmatus est, ut plura peccaret. » Nec cogitat prævaricatorem legis quam digne lux deserat veritatis; qua desertus utique fit cæcus, et plus necesse est offendat, et cadendo vexetur, vexatusque non surgat, ut ideo tantum audiat vocem legis, quo admoneatur implorare gratiam Salvatoris. An nulla poena est eorum, de quibus dicit Apostolus: « Quia cum cognovissent Deum, » non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt, sed » evanuerunt in cogitationibus suis et obscuratum est insipiens cor eorum ¹? » Utique ista obscuratio vindicta et poena jam fuit: et tamen per hanc poenam, id est, per cordis cæcitatem, quæ fit deserente luce sapientiæ, in plura et gravia peccata collapsi sunt. « Dicentes enim se » esse sapientes, stulti facti sunt. » Gravis hæc poena est, si quis intelligat, et ex hac poena vide quo ierunt: « Et » immutaverunt, inquit, gloriam incorruptibilis Dei in » similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium. » Ista fecerunt ex peccati poena, qua obscuratum est insipiens cor eorum. Et propter hæc tamen, quia licet poenalia, etiam ipsa peccata sunt adjungit, et dicit: « Propterea tradidit illos » Deus in desideria cordis illorum in immunditiam. » Ecce quemadmodum Deus gravius condemnavit, tradens illos in desideria cordis illorum in immunditiam. Videte etiam ex hac poena quæ faciant. « Ut contumeliis, inquit, » afficiant corpora sua in semetipsis. » Et quia poena est ista iniquitatis, cum sit et iniquitas, evidentius commen-

¹ Rom. I, 21.

dat dicens; « Qui transmoverunt veritatem Dei in » mendacium, et coluerunt et servierunt creaturæ potius » quam Creatori, qui est benedictus in sæcula, amen. » Propter hoc, inquit, tradidit Deus illos in passiones » ignominiae. Ecce quoties vindicat Deus, et ex eadem » vindicta plura et graviora peccata consurgunt. Nam » foeminae eorum immutaverunt naturalem usum in eum » usum qui est contra naturam: similiter autem et masculi relicto naturali usu foeminae, exarserunt in appetitum suum in invicem, masculi in masculos deformitatem operantes. » Atque ut ostenderet sic esse ista peccata, ut etiam poenae sint peccatorum, etiam his adjunxit: « Et mercedem mutuam, quam oportuit, erroris » sui in semetipsis recipientes. » Videte quoties vindicet, eademque vindicta quæ pariat pulluletque peccata. Adhuc attendite: Et sicut non probaverunt, inquit, Deum » habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobam mentem, ut faciant quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, cum circumventionem, malitia, avaritia, plenos » invidia, homicidio, contentione, dolo, malignantate, » susurriones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, » superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non » obedientes, insipientes, incompósitos, sine affectu, sine » misericordia. » Hic nunc iste dicat: « Non debuit sic » vindicari peccatum, ut peccator per vindictam plura » committeret. »

XXV. Fortasse respondeat, Deum ad ista non cogere, sed dignos deseri tantum deserere. Si hoc dicit, verissime dicit: deserti quippe, ut dixi, luce justitiæ et per hoc contenebrati quid pariant aliud, quam hæc omnia, quæ commemoravi opera tenebrarum, donec dicatur eis, si dicto obaudiant: « Surge qui dormis, et exurge a mor-

» tuis, et illuminabit te Christus¹ ? » Mortuos veritas dicit, unde est et illud : « Sine mortuos sepelire mortuos » suos² : » mortuos ergo veritas dicit, quos iste dicit lædi et vitiari non potuisse peccato, quia videlicet didicit peccatum non esse substantiam. Nemo ei dicit : « Sic hominem factum, ut de justitia quidem posset in peccatum ire, et de peccato ad justitiam redire non posset : » sed ut in peccatum iret, suffecit ei liberum arbitrium, quo se ipse vitiavit ; ut autem redeat ad justitiam, opus habet medico, quoniam sanus non est ; opus habet vivificatore, quia mortuus est. De qua gratia omnino nihil iste dicit, quasi sola sua voluntate se possit sanare, quia eum potuit sola vitiare. Non ei dicimus, « mortem corporis ad peccatum valere, ubi sola vindicta est ; nemo enim peccat corpore moriendo : sed ad peccatum valet mors animæ, quam deseruit vita sua, hoc est, Deus ejus, quæ necesse est mortua opera faciat, donec Christi gratia reviviscat. « Famem et sitim et cæteras molestias corporales, absit ut dicamus necessitatem habere peccandi, quibus molestiis exercitata vita justorum splendidius enituit, et eas per patientiam superando majorem gloriam comparavit ; sed adjuta gratia Dei, adjuta Spiritu Dei, adjuta misericordia Dei ; non superba voluntate se extollens, sed humili confessione fortitudinem promerens. Noverat enim Deo dicere, quoniam tu es patientia mea³. De qua gratia et adjutorio et misericordia, sine qua bene non possumus vivere, nescio quare iste omnino nihil dicit : imo etiam velut sibi ad justitiam sufficientem, si sola voluntas adsit, defendendo naturam, gratiæ Christi, qua justificamur, apertissime contradicit. Cur autem soluto per gratiam peccati reatu ad exercitationem fidei mors corporis maneat, quamvis venerit de peccato, jam et hoc

¹ Ephes. v, 14. — ² Matth. viii, 22. — ³ Psal. lxx, 5.

in illis ad sanctæ memoriæ Marcellinum libris⁴, ut valui, disserui (18).

XXVI. Quod vero « Dominum dicit sine peccato mori potuisse : » illi etiam nasci, potestas misericordiæ, non conditio naturæ fuit ; sic etiam mortuus est potestate ; et hoc est pretium nostrum, quo nos a morte redimeret. Et hoc istorum disputatio evacuare contendit, cum ab eis ita natura humana defenditur, ut possit liberum arbitrium isto pretio non egere, ut a potestate tenebrarum et præpositi mortis in regnum Christi Domini transferantur. Et tamen quando Dominus ad passionem perrexit : « Ecce, » inquit, veniet princeps hujus mundi, et in me nihil » inveniet² : » et utique nihil peccati, unde præpositus mortis jure suo ageret, ut perimeret. « Sed ut sciant omnes, » inquit, quia voluntatem Patris mei facio, surgite, » eamus hinc : » id est, quia non morior necessitate peccati, sed obedientiæ voluntate.

XXVII. Dicit « Nullum malum boni alicujus esse causam. » Quasi poena bonum sit, qua tamen multi emendati sunt. Sunt ergo mala quæ prosunt mirabili misericordia Dei. Numquid ille boni aliquid passus est, qui dixit : « Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus³ ? » Non utique : et tamen hæc ei conturbatio contra superbiam fuit medicinalis quodam modo. Dixerat enim in abundantia sua : « Non movebor in æternum : » et sibi tribuebat quod a Domino habebat. Quid enim habebat, quod non acceperat⁴ ? Quare ostendendum ei fuerat unde haberet, ut reciperet humilis, quod superbus amiserat. « Ideo, Domine, inquit, in voluntate tua » præstitisti decori meo virtutem. » In qua ego abundantia mea dicebam : « Non movebor, cum hoc mihi esset

¹ Lib. 2. de peccat. merit. cap. 30. — ² Joan. xiv, 30. — ³ Psal. xxxix, 8. — ⁴ I Cor. iv. 7.

» abs te, non a me. Denique avertisti faciem tuam a me,
» et factus sum conturbatus.»

XXVIII. Hoc superbus animus omnino non sapit : sed magnus est Dominus, qui id persuadeat quomodo ipse novit. Nam procliviores sumus quærere potius quid contra ea respondeamus, quæ nostro objiciuntur errori, quam intendere quam sint salubria, ut careamus errore. Unde cum istis non tam disputationibus, quam pro eis, sicut pro nobis, orationibus est agendum. Non enim hoc eis dicimus, quod sibi iste opposuit, « Ut esset causa misericordiæ Dei, necessarium fuisse peccatum. » Utinam non fuisset miseria, ne ista esset misericordia necessaria. Sed iniquitatem peccati tanto graviolem, quanto facilius homo non peccaret, quem nulla adhuc tenebat infirmitas, poena justissima subsecuta est : ut mercedem mutuum peccati sui in semetipso reciperet, amittens sub se positam sui corporis quodam modo obedientiam, quam præcipuam sub Domino suo ipse contempserat. Et quod nunc cum eadem lege peccati nascimur, quæ in membris nostris repugnat legi mentis¹; neque adversus Deum murmurare, neque contra rem manifestissimam disputare; sed pro poena nostra illius misericordiam quærere et orare debemus.

XXIX. Attendite sane vigilanter quomodo dixerit : « Adhibet quidem huic etiam parti, si quando necessarium fuerit, misericordiam suam Deus; quia homini post peccatum ita subveniri necessum est, non quia Deus causam hujusce necessitatis optaverit. » Videtis-ne quemadmodum non dicat necessariam misericordiam Dei ut non peccemus, sed quia peccavimus? Deinde subjungit : « Sed et medicus ad curandum jam vulneratum paratus esse debet; non debet autem ut sanus vulneretur optare. »

¹ Rom. vii, 23.

Si ista similitudo rebus de quibus agimus congruit, certe vulnerari non potest natura humana peccato, quoniam peccatum nulla substantia est. Sicut ergo vulnere, verbi gratia, claudicans ideo curatur, ut sanato malo præterito, futurus dirigatur incessus : sic mala nostra non ad hoc solum supernus medicus sanat, ut illa jam non sint, sed ut de cætero recte ambulare possimus; quod quidem etiam sani non nisi illo adjuvante poterimus. Nam medicus homo cum sanaverit hominem, jam de cætero sustentandum elementis et alimentis corporalibus, ut eadem sanitas apto subsidio convalescat atque persistat, Deo dimittit; qui præbet ista in carne viventibus, cujus erant etiam illa, quæ dum curaret, adhibebat. Non enim quemquam medicus ex his rebus, quas ipse creaverit sanat; sed ex illius opibus, qui creat omnia necessaria sanis atque vitiosis. Ipse autem Deus, cum per Mediatorem Dei et hominum hominem Jesum Christum¹, spiritualiter sanat ægrum vel vivificat mortuum, id est, justificat impium, et cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam justitiamque perduxerit, non deserit si non deseratur, ut pie semper justeque vivatur³. Sicut enim oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adjutus non potest cernere : sic et homo etiam perfectissime justificatus, nisi æterna luce justitiæ divinitus adjuvetur, recte non potest vivere. Sanat ergo Deus, non solum ut deleat quod peccavimus, sed ut præstet etiam ne peccemus.

XXX. Acute sane tractat et versat, et quantum sibi videtur redarguit atque convincit quod eis dicitur, « Etiam necessarium fuisse homini ad auferendam superbiæ vel gloriæ occasionem, ut absque peccato esse non posset. Absurdissimum quippe et stultissimum putat, peccatum

¹ Tim. ii, 5. — ² Vide lib. 2. de peccat. merit. c. 15.

fuisse ne peccatum esset, quoniam et ipsa superbia utique peccatum est; » quasi non et ulcus in dolore est, et sectio dolorem operatur, ut dolor dolore tollatur. Hoc si experti non essemus, et in aliquibus terris ubi ista nunquam contigerant, audiremus, sine dubio utique deridentes, fortassis etiam verbis hujus uteremur et dicere-mus, Absurdissimum est dolorem necessarium fuisse, ne ulceris dolor esset.

XXXI. « Sed Deus, inquiunt, potest omnia sanare. » Hoc utique agit, ut sanet omnia: sed agit iudicio suo, nec ordinem sanandi accipit ab ægroto. Procul dubio quippe firmissimum Apostolum volebat efficere, cui tamen dixit: « Virtus in infirmitate perficitur¹: » et non ei toties auranti aufert nescio quem stimulum carnis, quem sibi dicit datum, ne magnitudine revelationum extolleretur. Cætera enim vitia tantum in malefactis valent, sola eutem superbia etiam in recte factis cavenda est. Unde admonentur illi, ne dona Dei suæ potestati tribuendo seseque extollendo gravius pereant, quam si nil operarentur boni, quibus dicitur: « Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini: Deus enim » est qui operatur in vobis et velle et operari pro bona » voluntate². » Quare ergo cum timore et tremore, et non potius cum securitate, si Deus operatur; nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua bene non possumus operari, cito potest subrepere animo humano, ut quod bene operatur, suum tantummodo existimet, et dicat in abundantia sua, « Non movebor in æternum³. » Ideo qui in voluntate sua præstiterat decori ejus virtutem, avertit paululum faciem suam, ut qui hoc dixerat fieret conturbatus: quoniam ipsis est ille tumor sanandus doloribus.

¹ 2 Cor. xi, 9. — ² Philip. ii, 13. — ³ Psal. xxxix, 7.

XXXII. Non itaque dicitur homini, « Necessè est peccare, ne pecces: » sed dicitur homini, Deserit aliquantum Deus unde superbis, ut scias non tuum, sed ejus esse, et discas superbus non esse. Nam illud etiam Apostoli quale est, nonne ita mirabile, ut nisi quia ipse dicit, cui vera dicenti contradicere nefas est, non sit credibile? Quis enim nesciat fidelium, a Satana venisse primam peccati suasionem, et quod ille primus auctor sit omnium peccatorum¹? Et tamen quidam traduntur Satanæ, ut discant non blasphemare²? Quomodo igitur opus Satanæ excluditur opere Satanæ? Hæc atque hujusmodi intueatur, ne videantur ei nimis acuta, quæ acutule sonant, et discussa inveniuntur obtusa. Quid quod etiam similitudines adhibet, quibus magis admoneat quid ei debeat responderi? « Quid amplius dicam, inquit, nisi quia potest credi quod ignes ignibus extinguuntur, si credi potest quod peccatis peccata curentur? » Quid si ignes extinguere quisquam non potest ignibus, sed tamen possunt, ut docui, dolores curari doloribus? Possunt etiam, si quærat et discat, venenis venena depelli. Nam si et advertit aliquando calores febrium quibusdam caloribus medicinalibus frangi, etiam ignes ignibus fortasse concedet extingui.

XXXIII. « Quonam modo, inquit, superbiam ipsam a peccato separabimus? » Quid enim hoc urget, cum manifestum sit etiam ipsam esse peccatum? « Tam peccare, inquit, superbire est, quam superbire peccare. Nam quære quid sit quodcumque peccatum, et vide si invenies aliquod sine superbiam appellatione peccatum. » Hanc autem sententiam sic exsequitur, et sic probare conatur: « Omne, inquit, peccatum, nisi fallor, Dei contemptus est: et omnis Dei contemptus superbia est. Quid enim tam su-

¹ Gen. iii, 1. — ² 1 Tim. i, 20.

perbum, quam Deum contemnere? Omne ergo peccatum et superbia est, etiam Scriptura dicente: « Initium omnis peccati superbia est¹. » Quærat diligenter, et inveniet in lege multum discretum esse a cæteris peccatis peccatum superbiæ. Multa enim peccata per superbiam committuntur, sed neque omnia superbe fiunt, quæ perperam fiunt; certe a nescientibus, certe ab infirmis, certe plerumque a flentibus et gementibus. Et quidem superbia, cum magnum sit ipsa peccatum, ita sine aliis per se ipsa est, ut etiam plerumque, ut dixi, non in peccatis, sed in ipsis recte factis pede celeriore superveniat et obrepit. Sed ideo verissime dictum est, quod iste aliter intellexit, « Initium omnis peccati superbia: » quoniam diabolum, a quo exitit origo peccati, ipsa dejecit, et subsequente invidentia hominem stantem, unde ipse cecidit, inde subvertit. Nam utique jactantiæ januam, qua intraret, serpens ille quæsivit, quando ait: « Eritis sicut » dii². » Ideo dictum est: « Initium omnis peccati superbia, et initium superbiæ hominis apostatare a » Deo³. »

XXXIV. Quid autem sibi vult quod dicit; « Deinde quomodo Deo pro illius peccati reatu subditus esse poterit, quod suum non esse cognoverit? Suum enim non est, inquit, si necessarium est. Aut si suum est, voluntarium est: et si voluntarium est, vitari potest. » Nos respondemus: Suum est omnino; sed vitium quo committitur, nondum omni ex parte sanatum est: quod quidem ut inolesceret, de non recte usa sanitate descendit: ex quo vitio jam male valens, vel infirmitate, vel cæcitate plura committit: pro quo supplicandum est, ut sanetur, et deinceps in perpetua sanitate vivatur, non su-

¹ Eccli. x, 15. — ² Gen. iii, 5. — ³ Eccli. xv, 15 et 14.

perbiendum, quasi homo eadem potestate sanetur, qua potestate vitiatus est.

XXXV. Et hæc quidem ita dixerim, ut altius Dei consilium me fatear ignorare, cur etiam ipsam superbiam, quæ et in recte factis animo insidiatur humano, non cito Deus sanet; pro qua sananda illi piæ animæ cum lacrymis et magnis gemitibus supplicant, ut ad eam superandam et quodam modo calcandam et obterendam, dexteram conantibus porrigat. Ubi enim lætatus homo fuerit in aliquo bono opere se etiam superasse superbiam, ex ipsa lætitia caput erigit, et dicit: Ecce ego vivo, quid triumphas? et ideo vivo, quia triumphas. Ante tempus enim fortasse de illa quasi victa triumphare delectat, cum extrema ejus umbra illo meridie, quantum arbitror, absorbebitur: qui meridies Scriptura dicente promittitur: « Et educet sicut lumen justitiam tuam, et iudicium » tuum sicut meridiem: » si fiat quod supra scriptum est: « Revela ad Dominum viam tuam, et spera in eum, » et ipse faciet¹: » non sicut quidam putant, quod ipsi faciant. Nullos enim videtur attendisse, cum dixit: Et ipse faciet, nisi eos qui dicunt: Nos facimus, id est, nos ipsi nos ipsos justificamus. Ubi quidem operamur et nos: sed illo operante cooperamur, quia misericordia ejus prævenit nos². Prævenit autem ut sanemur, quia et subsequemur ut etiam sanati vegetemur: prævenit ut vocemur, subsequetur ut glorificemur: prævenit ut pie vivamus, subsequetur ut cum illo semper vivamus: quia sine illo nihil possumus facere³. Utrumque enim Scriptum est, et, « Deus meus misericordia ejus præveniet » me⁴, » et, « Misericordia tua subsequetur me per omnes » dies vitæ meæ⁵. » Revelemus ergo ad eum viam

¹ Psal. xxxvi, 6, 7. — ² Psal. lvi, 11. — ³ Joan. xv, 5. — ⁴ Psal. lvi, 11. — ⁵ Id. xxii, 6.

nostram confessione, non defensione laudemus. Si enim non est ipsius via, sed nostra, procul dubio non est recta. Revelemus eam confitendo; quia non eum latet, etiam si operire conemur. « Bonum est autem confiteri Domino¹. »

XXXVI. Ita enim quod ei placet dabit nobis, si quod ei displicet in nobis, displiceat et nobis. « Avertet, sicut » scriptum est, semitas nostras a via sua, et nostram faciet esse quæ sua est²; » quoniam ab ipso præbetur credentibus in eum, et sperantibus in eum ut ipse faciat. Ipsa est enim via justa, quam ignorantes qui zelum Dei habent, sed non secundum scientiam, et suam volentes constituere justitiam, justitiæ Dei non sunt subjecti³. Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti, qui dixit: « Ego sum via⁴. » In qua jam ambulantes tamen terruit vox divina, ne quasi de propriis in ea viribus extollantur. Nam quibus propter hoc ait Apostolus, « Cum » timore et tremore vestram ipsorum operamini salutem, » Deus enim est qui operatur in vobis et velle et operari » pro bona voluntate⁵: » eis propter hoc ipsum dicit etiam Psalmus, « Servite Domino in timore, et exultate » ei cum tremore; apprehendite disciplinam, ne quando » irascatur Dominus, et pereatis de via justa cum exarsit in brevi ira ejus super vos⁶. » Non ait, nequando irascatur Dominus, et non vobis ostendat viam justam, aut, non vos introducat in viam justam: sed jam illic ambulantes sic terrere potuit ut diceret, ne pereatis de via justa. Unde, nisi quia superbia, quod toties dixi, et sæpe dicendum est, etiam in ipsis recte factis cavenda est, id est, in ipsa via justa, ne homo dum quod Dei est deputat suum, amittat quod Dei est, et redeat ad suum?

¹ Psal. xci, 2. — ² Id. xlili, 19. — ³ Rom. x, 2. — ⁴ Joan. xiv, 6. — ⁵ Philip. ii, 12. — ⁶ Psal. ii, 11.

Ideo, quo Psalmus iste concluditur, faciamus: « Beati » omnes qui confidunt in eo: » utique ut ipse faciat, ipse ostendat viam suam, cui dicitur: « Ostende nobis, Domine, » misericordiam tuam¹: » et ipse det salutem, ut ambulare possimus, cui dicitur: « Et salutare tuum da nobis: » ipse in eadem via deducat, cui dicitur: « Deduc me, Domine, in via tua. et ambulabo in veritate tua²: » ipse ad illa, quo via ducit, promissa perducatur, cui dicitur: « Etenim illuc manus tua deducet me, et perducet me » dextera tua³: » ipse ibi pascat recumbentes cum Abraham, Isaac, et Jacob⁴, de quo dictum est, « Faciet eos » recumbere, et transibit, et ministrabit eis. » Non enim, cum ista commemoramus, arbitrium voluntatis tollimus, sed Dei gratiam prædicamus. Cui enim prosunt ista nisi volenti, sed humiliter volenti, non se de voluntatis viribus, tanquam ad perfectionem justitiæ sola sufficiat, extollenti.

XXXVII. Absit autem ut ei dicamus, quod a quibusdam contra se dici ait (19): « Comparari hominem Deo, si absque peccato esse asseratur: » quasi vero angelus, quia absque peccato est, comparetur Deo. Ego quidem hoc sentio, quia etiam cum fuerit in nobis tanta justitia, ut ei addi omnino nihil possit, non æquabitur creatura Creatori. Si autem aliqui putant tantum nostrum futurum esse propectum, ut in Dei substantiam convertamur, et hoc efficiamur prorsus quod ille est: viderint quemadmodum astruant sententiam suam; mihi hoc fautor non esse persuasum.

XXXVIII. Jam sane hoc multum faveo libri hujus auctori, quod adversus eos qui dicunt: « Rationabile quidem videtur esse quod asseris, sed superbum est dici

¹ Psal. lxxxiv, 8. — ² Id. lxxxv, 11. — ³ Id. cxxxviii, 10. — ⁴ Luc. xii, 37.

hominem absque peccato esse posse; » ita respondet, ut omnino si verum est, nullo modo superbum esse dicendum sit. Ait enim acutissime atque verissime: « In qua magis parte humilitas collocanda est? sine dubio falsitatis, si in ea quæ veritatis probatur esse superbia est. » Ac per hoc placet illi, et recte placet, ut in parte veritatis, non in parte falsitatis magis humilitas collocetur. Ex quo est consequens, ut ille qui dixit: « Si dixerimus quia » peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas » in nobis non est¹: » verum dixisse minime dubitetur, ne causa humilitatis hoc falsum dixisse videatur. Propterea enim addidit: « Et veritas in nobis non est: » cum forte sufficeret dicere: « Nos ipsos decipimus; » nisi attenderet quosdam putare posse, ideo dictum, nos ipsos decipimus, quia etiam de vero bono qui se laudat extollitur. Addendo itaque: « Et veritas in nobis non est, » manifeste ostendit, sicut etiam huic rectissime placet, hoc omnino verum non esse, si dixerimus quia peccatum non habemus: ne humilitas constituta in parte falsitatis, perdat præmium veritatis.

XXXIX. Porro autem quod Dei causam sibi agere videtur, defendendo naturam; non attendit quod eandem naturam sanam esse dicendo, medici repellit misericordiam. Ipse est autem creator ejus, qui salvator ejus. Non ergo debemus sic laudare creatorem, ut cogamur, imo vere convincamur dicere superfluum salvatorem. Naturam itaque hominis dignis laudibus honoremus, easque laudes ad Creatoris gloriam referamus: sed quia nos creavit, ita simus grati, ut non simus, quia sanat, ingrati. Vitia sane nostra quæ sanat, non divino operi, sed humanæ voluntati justæque illius vindictæ tribuamus: sed ut in nostra potestate fuisse ne acciderent confitemur,

¹ 1 Joan. 1, 8.

ita ut sanentur in illius magis esse misericordia quam in nostra potestate fateamur. Hanc iste misericordiam et medicinale Salvatoris auxilium tantum in hoc ponit, ut ignoscat commissa præterita, non ut adjuvet ad futura vitanda. Hic perniciosissime fallitur: hic, etsi nesciens, prohibet nos vigilare et orare ne intremus in tentationem, cum hoc ne nobis accidat, in nostra tantum potestate esse contendit.

XL. « Quorumdam sane exempla, quos peccasse legimus, non ideo scripta dicit, qui sanum sapit, ut ad desperationem non peccandi valeant, et securitatem peccandi nobis quodam modo præbere videantur: » sed ut disceremus, vel poenitendi humilitatem, vel etiam in talibus lapsibus non desperandam salutem. Quidam enim in peccata prolapsi desperatione plus pereunt, nec solum poenitendi negligunt medicinam, sed ad explenda inhonesta et nefaria desideria servi libidinum et sceleratarum cupiditatum fiunt; quasi perdant, si non fecerint, quod instigat libido, cum eos jam maneat certa damnatio. Adversus hunc morbum nimium periculosum et exitiabilem, valet commemoratio peccatorum etiam in quæ justis sanctique prolapsi sunt.

XLI. Sed acute videtur interrogare: « Quomodo istos sanctos de hac vita abiisse credendum sit, cum peccato, an sine peccato? » Ut si responsum fuerit, cum peccato, putetur eos secuta damnatio, quod nefas est credere: si autem sine peccato dictum fuerit eos exisse de hac vita, probet hominem saltem propinquante morte fuisse sine peccato in hac vita. Ubi parum attendit, cum sit acutissimus, non frustra etiam justos in oratione dicere: « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus » debitoribus nostris¹. » Dominumque Christum, cum

¹ Matth. vi, 12.